

Tocqueville Democratie college 2

Petra Bolhuis

www.maieutiek.nl

2025

1

Dageraad van de nieuwe democratie

- Deze democratie is een nieuwe vorm omdat het nu gaat om alle mensen. Niet vrije mannen met bezit, maar alle inwoners van een nationale staat of een federatie van staten.
- Er is een Franse revolutie nodig om deze vorm denkbaar te maken. En deze revolutie zelf is niet te denken zonder veranderende economische en sociale structuren die de arbeiders en een middenklasse tot ontwikkeling lieten komen.
- Tocqueville kijkt naar de VS met de revolutionaire ontwikkeling in Frankrijk op zijn netvlies. (zie blz 19 'Bij ons...' en eindigend in 'de noodzaak tot een nieuwe politiek wetenschap' op blz 23.)

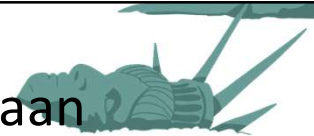
2

Frankrijk had revoluties

' Er is geen volk in Europa waar de door mij beschreven grote sociale revolutie snellere vooruitgang heeft geboekt dan bij ons, maar haar ontwikkeling was er altijd een van toevalligheden. (...)De machtigste, de verstandigste en de meest morele klassen van de natie hebben nooit gepoogd zich van haar meester te maken om haar te leiden. De democratie werd dus overgelaten aan wilde instincten; zij is opgegroeid zoals kinderen die zichzelf zonder ouderlijke zorg grootbrengen in de straten van onze steden en die van de samenleving alleen haar ondeugden en ellende kennen. (...) toen zij zich vervolgens had verzwakt door haar eigen excessen, kwamen de wetgevers met het onbezonnen plan haar te vernietigen in plaats van te pogen haar te onderrichten en haar te corrigeren, en zonder haar te willen leren hoe zij moest besturen, dachten zij aan niets anders dan haar verre te houden van het staatsbestel.' (T.23)

Amerika heeft het rustig zien ontstaan

- “De emigranten die zich aan het begin van de zeventiende eeuw in Amerika kwamen vestigen, maakten als het ware het principe van de democratie los van al diegenen tegen wie het in de oude samenlevingen van Europa streed en plantten het eenvoudigweg over op de kusten van de Nieuwe Wereld. Daar heeft het in vrijheid kunnen groeien en zich, gelijke tred met de zeden houdend, vreedzaam in de wetten kunnen ontwikkelen.”(T. 29)
- Het begon met gelijkheid (T.46)
- Er was geen groot grondbezit, geen aristocratie en er was in het begin geen centraal gezag. (T.47)

De wilde en de redelijke mens

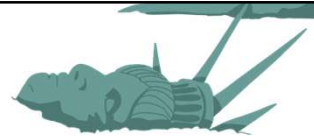

Nadat hij eerst, als Rousseau, de zegening van het gebrek aan bezit en afgunst tekent, ziet Tocqueville toch dat de toekomst is aan de Europeanen in de VS:)

‘De Indianen bezetten het, maar bezaten het niet. Pas door de landbouw eigent de mens zich de grond toe, maar de eerste bewoners van Noord-Amerika leefden van de opbrengst van de jacht. Hun onverbiddelijke vooroordelen, hun ongebreidelde hartstochten, hun ondeugden en wellicht nog meer hun wilde deugden, leverden hen over aan een onvermijdelijke vernietiging. De ondergang van deze volken is begonnen op de dag waarop de Europeanen op hun kusten zijn geland; zij is sedertdien onophoudelijk verdergegaan; zij bereikt in onze tijd haar voltooiing. De Voorzienigheid heeft hun een plaats gegeven te midden van de rijkdommen van de Nieuwe Wereld, maar lijkt hun daarvan maar een kort vruchtgebruik te hebben gegund; zij waren daar om zo te zeggen slechts *in afwachting*.

Deze kusten, zo goed toegerust voor handel en nijverheid, deze zo diepe rivieren, deze onuitputtelijke vallei van de Mississippi, dit hele continent, alles leek toen op de nog lege wieg van een grote natie. Daar moesten beschaafde mensen proberen de samenleving op nieuwe funderingen op te bouwen en, door voor de eerste keer theorieën toe te passen die tot dan toe onbekend waren of geacht werden ontoepasbaar te zijn, zouden zij de wereld een schouwspel bieden waarop de verleden tijd haar niet had voorbereid.’ (T. 42/43)

Start van mensen in VS is gelijk

‘Alle nieuwe Europese kolonies bevatten, zo niet de ontwikkeling, dan toch ten minste de kiem van een volledige democratie. Twee oorzaken leidden tot dit resultaat: men kan zeggen dat de emigranten bij hun vertrek uit het moederland in het algemeen geen idee van superioriteit jegens elkaar hadden. (...) Toch gebeurde het herhaaldelijk dat edellieden naar Amerika trokken ten gevolge van politieke of religieuze geschillen. Men maakte er wetten om de standhiërarchie vast te leggen, maar ontdekte al gauw dat de Amerikaanse bodem uiterst ongunstig was voor de grondaristocratie. Men zag dat, om deze weerspannige grond te ontginnen, niets minder nodig was dan de voortdurende en baatzuchtige inspanningen van de eigenaar zelf. Toen het land eenmaal was bewerkt, bleek dat de opbrengst niet voldoende was om zowel meester als pachter fortuin te laten maken. Het natuurlijke gevolg was dat de grond in kleine stukken werd opgedeeld die alleen door de eigenaar werden bewerkt. Welnu, aristocratie hangt samen met grondbezit, zij hecht zich aan die grond en steunt erop; zij wordt niet enkel bepaald door voorrechten, geboorte is niet beslissend, wel het overgeërfde grondbezit. Een natie kan onmetelijke fortuinen en grote ellende kennen, maar als die fortuinen niet territoriaal gebonden zijn, ziet men er alleen armen en rijken; er bestaat eerlijk gezegd geen aristocratie.’ (T.46/47)

Gevolgen van bovenstaand verschil

Gelijkheid in Amerika (VS) is:

1. Bottom-up,
2. Reële ervaring.

Gelijkheid in Europa (Fr.) is :

1. Top down,
2. Norm i.p.v. vorm.

De relatie met het moederland

- Tocqueville geeft hoog op van de Engelse kolonisten die met grote idealen (pilgrims) en hogere opleidingen in een barre situatie hun gezag uiteindelijk wel ontleenden aan de vorst, maar daar niet naar handelen. (zie blz 53 'Meestal kregen... werd gelegaliseerd')
- Hierna beschrijft hij ook de ingewikkelde relatie met religie die ook nu nog van grote invloed is: De straffen op het overtreden van religieuze geboden zijn zwaar, maar toch is de staat, anders dan in Aristocratisch Frankrijk, los van de religie. De religie is namelijk de religie van de meerderheid van de burgers. Daarom kunnen verschillende gebieden verschillende (strengere) religieuze wetten hebben. (zie ook T.54/55)

Waarom Amerika voorop loopt

Over de Amerikaanse samenleving van 1650 vergeleken met Europa toen is Tocqueville positief:

'op het Europese continent triomfeerde aan het begin van de zeventiende eeuw overal de absolute koninklijke macht op de puinhopen van de oligarchische en feodale vrijheid van de Middeleeuwen. In dit schitterende en literaire Europa was het idee van rechten wellicht nooit vollediger miskend; nooit hadden de volken het politieke leven minder geleefd; nooit hadden de geesten zich minder beziggehouden met de begrippen van de ware vrijheid; en op dat moment werden deze principes, die bij de Europese naties onbekend waren of door haar werden veracht, in de wildernissen van de Nieuwe Wereld verkondigd en werden zij het toekomstige symbool van een groot volk. (T. 58) en ook (T. 74)

Erfrecht

Tocqueville schrijft: 'Het verbaast mij dat oude en moderne auteurs aan de wetten op het gebied van het erfrecht geen grotere invloed op de loop van de menselijke aangelegenheden hebben toegekend.(..)hebben een ongelooflijke invloed op het sociale bestel van volken waarvan de constitutionele wetten niets anders zijn dan de uitdrukkingsvorm. Zij werken bovendien op zekere en eenvormige wijze in op de samenleving; zij maken zich in zekere zin meester van generaties voordat die geboren worden. Dankzij die wetten is de mens gewapend met een welhaast goddelijke macht over de toekomst van zijn medemens.'"(T. 64/65)

Hij laat zien dat geld de plaats van bezit heeft overgenomen. De zonen en dochters van grootgrondbezitters worden arts of advocaat of ondernemer. Het aristocratisch element is zo vernietigd stelt hij vast.

Maar hij sluit het hoofdstuk af met de conclusie dat dit nieuwe erfrecht de democratie ondersteunt.

Gevolgen democratie in de politiek

Er zijn twee opties zegt hij: Soevereiniteit van allen, of de absolute macht van één.

Tocqueville waarschuwt hier: 'Men mag niet de ogen sluiten voor het feit dat het door mij beschreven sociale bestel zich even gemakkelijk voor het ene als voor het andere gevolg leent. Er bestaat namelijk een krachtige en legitieme hartstocht voor gelijkheid die alle mannen ertoe aanzet sterk en geacht te willen zijn. Deze hartstocht heeft de neiging de kleintjes tot het niveau van de groten te verheffen, maar het menselijk hart kent ook een perverse voorkeur voor de gelijkheid die de zwakken ertoe aanzet de sterken tot hun niveau te doen afdalen en die de mensen ertoe overhaalt gelijkheid in slaafsheid te verkiezen boven ongelijkheid in vrijheid. (...) vrijheid is niet het belangrijkste en permanente doel van hun streven; wat zij met een eeuwigdurende liefde beminnen is de gelijkheid(...) niets kan hun voldoening schenken zonder gelijkheid en zij zouden liever ten onder gaan dan die te verliezen.' (T.70)